

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

МЕНЬШЕНІНА Анна Євгенівна

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ
В УМОВАХ ПОСТМОДЕРНУ**

Спеціальність 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

УДК: 321:124.5-044.922]:141.78(043.3)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник – доктор політичних наук, професор
БАБКІНА Ольга Володимирівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувачка кафедри політичних наук.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ГОЛОВАТИЙ Микола Федорович,
Приватне акціонерне товариство «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна Академія
управління персоналом», професор кафедри
соціальних дисциплін і соціальної роботи;

кандидат політичних наук, доцент
МАНЕЛЮК Юрій Михайлович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри політичних технологій.

Захист відбудеться 29 березня 2021 року о 12:00 годині на засіданні вченої ради Д. 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 26 лютого 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Я. ВОЛЯНЮК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації зумовлена підвищеною увагою до ціннісного аспекту дослідження політики та її суб'єктів. Дедалі частіше цінності та їхні компоненти, такі як моральні правила, норми, установки, орієнтації та ідеали, стають смислоутворювальними та життєствердними умовами для реалізації політики. Ігнорування ж ціннісного компоненту в політиці робить її полем дії численних політичних та соціальних експериментів, узалежнює людину від амбіцій політичної еліти та може призвести до втрати довіри до політичних інститутів, делегітимації влади і навіть реваншу тих політичних сил, які не зацікавлені в демократичному розвитку держави. Саме ХХ ст. як апогей таких експериментів увиразнив питання цінностей, зокрема політичних, коли, незважаючи на весь морально-етичний, культурний та прогресивний потенціал, нагромаджений попередніми століттями, нехтування аспектом моральності в політиці поставило людство перед загрозою повного занепаду через світові війни, тоталітарні режими, геноциди окремих народів, ідеологічної уніфікації, гонки озброєнь, загрози ядерної війни на тлі близькості екологічної катастрофи. Усвідомлення ж та повернення до цінності як основного підґрунтя політичної діяльності в хронологічних межах збіглося зі спробами переосмислити новий відлік часу «після» – постмодернізм. Таким чином відкрите постмодерном питання політичної цінності виокремлює необхідність самозбереження людства як універсальної єдності осіб та ініціює постмодерне переосмислення цінностей демократії, рівності, свободи.

Політичні цінності як особлива духовна сфера політичного життя стають головними чинниками консолідації суспільства навколо своїх світоглядних орієнтирів та ідеалів, тому кожен конфлікт, що виникає на рівні мікро- чи мікрогрупи, має характеристики конфлікту цінностей або ж ієрархій цінностей. Подолання ж глибоких ідейних протиріч на основі перегляду та реалізації загальнолюдських цінностей може забезпечити людство від насильницьких сценаріїв і надати політичній діяльності конструктивного характеру. За таких умов осмислення та свідомі дії суб'єктів політичного життя задля формування суспільно-політичних цінностей певної спільноти уможливлють подолання ідейних протиріч, призведуть до прогресу та консолідації громадян, що в українських реаліях є важливим в умовах збройної агресії та геополітичної ідентифікації. Водночас усвідомлення їхньої чутливості до політичних і соціальних змін сучасності визначило необхідність дослідити трансформацію цінностей епохи, умовно названої постмодерном.

Питання постмодерну як нової відповіді плину часу було порушено багатьма філософами та суспільствознавцями, зокрема в працях П. Андерсона, Р. Барта, З. Баумана, Ж. Бодріяра, М. Гайдеггера, Ж. Дельоза, Ж. Дерріди, Ф. Джеймісона, У. Еко, Ж.-Ф. Ліотара, П. Козловскі, Р. Рорті, М. Фуко та інших. Дослідження постматеріальних цінностей як частини постмодерного дискурсу відобразилося в поглядах Д. Белла, К. Вельцеля, Ю. Габермаса,

Р. Інглхарта, Й. Масуди, М. Кастельса, Д. Нейсбіта, Е. Тоффлера. Постмодерн як епоха та соціальне явище схарактеризований у рамках української політичної науки такими вченими: В. Бехом, В. Горбатенком, Д. Затонським, О. Постол та іншими. Проблематика політичних цінностей та її складових висвітлена в працях вітчизняних вчених: В. Андрущенко, Т. Андрущенко, В. Бабкіна, О. Бабкіної, М. Головатого, О. Дьоміної, І. Жеребятникової, Ю. Карягіна, Ю. Манелюка, М. Михальченка, М. Остапенко, А. Ручки, П. Сліпця, Ю. Шайгородського, Ю. Щербакової та інших.

Проте комплексне дослідження впливу постмодернізму на трансформацію суспільно-політичних цінностей поки не було здійснене. Зі зростанням тенденції до розуміння цінності як детермінанти життєдіяльності людства необхідне звернення до політичної аксіології як науки про цінності. Виокремлення передумов, чинників та ознак переходу на нову стадію розвитку – постмодерну – потребує дослідження ціннісних детермінант такого переходу, а також аналізу трансформації політичних цінностей. Водночас поняття цінності все частіше вживають в публіцистиці та спекулюють ним у політичних промовах, не вдаючись до глибинного розуміння цінностей та умов реалізації їх у конкретних суспільствах. Відтак доцільно проаналізувати саму природу цінностей згідно з постмодерними реаліями, окреслити умови змін цінностей у політиці, визначити межі їх поширення, зв'язок між універсальними та національними системами цінностей.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах комплексної наукової теми кафедри політичних наук «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід і українські реалії», що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук». Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 13 від 27 квітня 2016 р.).

Метою дослідження є осмислення процесів трансформації політичних цінностей і ціннісного потенціалу політики окремого суспільства та світової політики загалом в умовах постмодерну.

Відповідно до мети поставлені такі **дослідницькі завдання**:

- проаналізувати основні теоретико-методологічні засади дослідження постмодерну в політичних та інших суспільних науках;
- простежити генезу дослідження політичних цінностей, сформулювати визначення політичних цінностей в епоху постмодерну;
- дослідити особливості трансформації сучасних базових політичних цінностей держав та суспільств в умовах постмодерної дійсності;
- розглянути межі між універсалізацією політичних цінностей та збереженням їхнього національно-орієнтованого підґрунтя, обґрунтувати життєздатність ціннісних систем (не)західного походження;
- увиразнити особливості політичних цінностей сучасної України та вплив постмодерних реалій на їхнє становлення та розвиток;

- з'ясувати аксіологічне значення демократії за постмодерну та можливі шляхи її трансформації в світовому, зокрема й українському контекстах;
- виокремити напрями формування та реалізації політичних цінностей українського суспільства, можливості їх імплементації у контексті євроінтеграційних прагнень.

Об'єктом дослідження є політичні цінності як особливі надособові форми суспільно-політичної дійсності та рушійні сили політичної діяльності; **предметом** – трансформація політичних цінностей в умовах постмодерну.

Методологічну основу дослідження становлять: міждисциплінарний підхід до дослідження політичних цінностей, який охоплює філософські та соціогуманітарні, психологічні, власне політологічні та інші обґрунтування цієї проблематики; історичний підхід під час виокремлення умов розвитку та формування політичних цінностей окремих держав, зокрема України; аксіологічний підхід до розуміння політичних явищ і процесів, який дає змогу віднайти причини, умови протиріч і конфліктів, а також врегулювати їх на основі пошуку спільних цінностей. Загалом аксіологія збагачує прогностичний аналіз відповідно до наявних у групі, суспільства чи держави ціннісних установок. Аксіологічний підхід, як врахування ціннісного потенціалу певного суспільства чи країни, може бути застосований у компаративістиці під час дослідження політичних систем-носіїв різних культур чи цивілізаційної належності. Можливості порівняльного методу дали змогу виокремити критерії дослідження та проаналізувати системи політичних цінностей універсального та національного характеру, західні та незахідні політичні цінності.

Ключовими принципами дослідження є об'єктивність (як визначальний орієнтир розуміння політичних явищ загалом та детермінант впливу на трансформацію цінностей зокрема), історизм (як можливість розглянути проблему становлення постмодерної дійсності та її трансформацію на основі дослідження конкретних політичних цінностей), соціальний підхід (який поставив носія цінностей у центр дослідження та допоміг визначити особливості зміни ціннісних орієнтацій таких носіїв). Відповідно до синергетичного підходу видається можливим дослідити політичні цінності в умовах розрізненого, еkleктичного та суперечливого постмодерну. У дослідженні використано діалектичний метод, за яким цінності проаналізовано в глибинному зв'язку всередині ієрархій цінностей та з об'єктивними явищами політичного життя, а також через протиріччя, коли цінність формується у свідомості як реакція на небажану антицінність.

Серед спеціальних методів – опрацювання соціологічних даних на основі емпіричних матеріалів аналітичних центрів (Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова, Фонд «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва, Інститут соціології НАН України, Світове дослідження цінностей «World Value Survey», щорічних досліджень «Індекс верховенства права» в рамках Світового юридичного проекту, Індекс сприйняття корупції в рамках проекту Transparency International, Індекс військового потенціалу

«Global Fire Power» та інші). Прогностичний метод дав змогу визначити основні тенденції розвитку політичних цінностей сучасності, зокрема України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в дослідженні трансформації політичних цінностей за постмодерних реалій як детермінанти суспільно-політичного розвитку. На захист виносяться низка положень, що характеризуються науковою новизною.

Вперше:

– розглянуто трансформацію політичних цінностей в умовах постмодерну як комплекс змін суспільної та політичної свідомості, на яку вплинув перегляд економічних, соціальних, міжособистісних відносин, самої соціальної структури під дією глобалізації, поширення плюралізму, індивідуалізму з одночасним розширенням прав і свобод людини, вираженим пацифізмом і гуманністю на тлі глобальних безпекової, екологічної, економічної та політичної криз;

– запропоновано авторське визначення постмодерних політичних цінностей як найбільш об'єктивованих, надособових, суспільно-політичних феноменів нейтрального характеру, що втілені в ідеях, ідеалах, нормах і потребах, які панують у сфері політики, мають амбівалентний характер і набувають відповідного конструктивного чи деструктивного потенціалу залежно від моральних норм їхнього носія та засобів утілення, на основі яких здійснюється та набуває значення політичне життя суспільства;

– визначені особливості ціннісної основи постмодерної політичної дійсності та виокремлені риси політичних цінностей відповідної епохи, а саме: суб'єктність реальності, поворот політики, науки, історії до людини, її переконань, ідеалів, норм та інтересів; критика та розпад старих міфів і метанаративів; посилення плюралізму як основи політичних і соціокультурних відносин; змінність та відносна динамічність політичних цінностей; визнання альтернативних шляхів розвитку людства; перехід цінностей від матеріальних до постматеріальних; необхідність усвідомлення зла як антицінності;

– обґрунтовано тезу щодо амбівалентності політичних цінностей, які детерміновані панівними морально-етичними нормами певної спільноти-носія. Зазначено, що цінності мають одночасно конструктивний і деструктивний потенціал; варіативним є їх розуміння суб'єктом політики відповідно до власних інтересів і потреб, залежно від його моральних установок, ідеалів, норм; в умовах плинного постмодерну вони мають подвійний характер, що проявляється в змінах, які відбуваються відносно самих ціннісних ієрархій, так і всередині їх складових. З'ясовано межі та умови дуалістичного характеру системи цінностей сучасної України на основі її ментальних, світоглядних, історичних, геополітичних особливостей.

Поглиблено:

– положення про вживання категорії «постмодерн» як основної для визначення сучасної епохи поряд із новітніми дослідженнями дійсності постпостмодерну, що виникають у наукових дискурсах, а також про значимість

вивчення постмодерну в політологічному контексті, виокремлення чинників, рис та умов його поширення;

- аргументацію щодо взаємозалежності усвідомлення ціннісного компоненту політичного життя та виникнення політики постмодерну зокрема, яка характеризується поглядом на неї як на сферу людської діяльності, що зазнає вирішального впливу через посередництво таких компонентів цінностей як ідеали, норми, мораль, установки тощо;

- розуміння функціонального значення, рівня і меж існування цінностей як орієнтирів і регуляторів політичного життя в усіх його інституційних та процесуальних вимірах (особливості прийняття політичних рішень, мотивація діяльності суб'єктів політики, узгодження інтересів соціальних груп тощо);

- аналіз співвідношення базових та універсальних політичних цінностей, які в умовах постмодерну та викликаних ним глобалізаційних процесів усе частіше зближуються: базові політичні цінності набувають універсального значення, універсальні – стають базовими для політичної системи;

- з'ясування умов формування суспільно-політичних цінностей за постмодерну на основі пізнання та сприйняття суб'єктом політичного життя основних моральних настанов, політичних ідеалів, орієнтирів тощо з подальшим його переходом на рівень загальноновизнаної політичної цінності;

- дослідження особливостей західних і незахідних політичних цінностей та їхнього життєздатного потенціалу на основі аналізу відповідних політичних систем та обґрунтування положення щодо альтернативності шляхів реалізації універсальних і специфічних цінностей у межах національної держави;

- визначення консолідуючого потенціалу політичних цінностей в умовах загрози цілісності України та її соціального розколу, а також завершення її геополітичного визначення, утвердження політичних цінностей на основі таких як суверенітет, свобода, національна гідність, національне самовизначення тощо.

Отримали подальший розвиток:

- наукове обґрунтування сутності та значення політичних цінностей для політичної науки;

- розуміння взаємозв'язку між універсальними та унікальними ціннісними системами сучасних держав, який полягає в тому, що універсальні цінності не скасовують національних, а навпаки, сприяють їх розвитку в напрямі демократизації, дотримання прав і свобод людини тощо;

- аналіз стану та перспектив розвитку демократії в умовах постмодерну.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у спробі комплексно схарактеризувати політичні цінності як категорію політичної науки, визначити їхню природу, сутність, місце та значення в політології, а також проаналізувати їхні трансформації в умовах постмодерну. Ціннісна проблематика в політиці містить ключ до розв'язання конфліктів як усередині суспільства, так і на глобальному рівні, сприяє досягненню консенсусу спільнот, сталому розвитку держав, прогресу людства. Особливості функціонування та реалізації політичних цінностей, врахування їхнього

трансформаційного потенціалу можуть стати підґрунтям для подальших наукових й аналітичних досліджень, а також реалізовуватися в практичній діяльності державних діячів, політиків, політичних експертів, на рівні громадянського суспільства. Виокремлено ціннісні орієнтації західних та незахідних цінностей, які можуть бути джерелом ідей для практичного втілення конструктивних політичних цінностей політичної системи, зокрема української.

Матеріали дослідження можуть використовуватися в рамках таких дисциплін як «Політологія», «Філософія політики», «Політична культура», «Проблеми демократії та демократизації», «Політична психологія» та інших.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати отримані авторкою самостійно, усі опубліковані праці за темою дисертації є одноосібними.

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дисертації обговорювалися на засіданні кафедри політичних наук НПУ імені М. П. Драгоманова. Основний зміст дослідження було викладено в доповідях на таких наукових та науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних: «Політика і духовність в умовах глобалізаційних викликів» (Київ, 2–3 квітня 2014 р.), «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки» (Київ, 4–7 квітня 2017 р.), «Дванадцяті юридичні читання. Держава в суспільно-політичних процесах: виклики та загрози» (Київ, 1–2 червня 2017 р.), «Китайська цивілізація: традиції та сучасність» (Київ, 25 вересня 2018 р.), «Великі війни, великі трансформації, 1918-2018 роки: конфлікти та мир у XX і XXI сторіччях» (Київ, 26–27 листопада 2018 р.), «Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі» (Київ, 29 листопада 2018 р.), Глухівські наукові читання – 2018. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук (Глухів, 4–6 грудня 2018 р.), Science for sustainable development (Київ, 10–11 листопада 2019 р.), «П'ятнадцяті юридичні читання. Правове забезпечення розвитку освіти і науки в контексті євроінтеграції України (Київ, 1–2 квітня 2020 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць, з яких 5 статей – у фахових виданнях з політичних наук; 1 стаття – у зарубіжному виданні, а також 6 публікацій засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають отримані наукові результати.

Структура та обсяг дисертації зумовлені змістом і метою дослідження, а також необхідністю виконати поставлені концептуально-теоретичні завдання. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів (дев'яти підрозділів), висновків, списку використаних джерел (у кількості 263 найменувань), додатків. Дисертацію викладено на 222 сторінках, з яких обсяг основного тексту – 176 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологічні основи роботи, розкрито наукову новизну та практичне значення дисертації, окреслено рівень апробації та публікації результатів дослідження, його структуру.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади розуміння політичних цінностей як феномену постмодернізму» – визначено сутність понять, які складають проблематику роботи, умови та особливості їх використання, а також окреслені її теоретико-методологічні засади.

У підрозділі 1.1. – «Основні підходи до визначення поняття «постмодерн»: політологічний аналіз» – виявлені основні філософські, політологічні, соціологічні та культурологічні аспекти та умови виникнення постмодерну та постмодернізму як його ідейної течії. На тлі численних праць, присвячених аналізу сучасності, доведено тезу про доцільність використання поняття «постмодерн» серед концепцій модерну, який вважає себе незавершеним, та постпостмодернізму, який вважає постмодерн неактуальним. Середній шлях, вибраний посмодерном, вказує на особливий етап розвитку світу, що найперше стосується його політичної та економічної сфери, соціальних відносин, основою яких є ревізія цінностей модерну та надання політичному життю та його суб'єктам нового сенсу. Зазначається, що постмодерну передували глибокі суспільні, політичні, культурні та економічні трансформації, які стали рушієм відповідної зміни системи цінностей, що торкнулися різних аспектів людських відносин на тлі чинників глобалізації та появи нових форм суспільного життя, а також водночас критики сучасної людини, її способу життя та політики.

Зроблено висновок, що постмодерн може бути визначений за двома векторами: як результат розвитку капіталізму, з позицій західного універсалізму; як феномен релятивізму, який зародився поза межами західної цивілізації та відсилає до нових світоглядних орієнтирів плюралізму, толерантності на тлі розквіту суспільств і політичних систем, що не належать до західної цивілізації. Базуючись на тенденціях поширення постмодерну, визначені особливості ціннісної основи постмодерної дійсності та політики постмодерну. Зазначено, що політика поостмодерну слугує не практикою деструкції чи розпаду старого, навпаки, він має гуманістичну основу.

У підрозділі 1.2. – «Концептуалізація проблеми політичних цінностей в історії політичної думки» – проаналізовані джерела та особливості виникнення теорії політичних цінностей, їх оформлення у галузь сучасної політичної науки.

Підкреслюється, що виникненню політичної аксіології передували глибокі та ґрунтовні теоретичні та практичні пошуки людства, які зі середини ХІХ ст. сформувалися в самостійну філософську дисципліну – аксіологію. Серед мислителів, що причетні до витоків аксіології, варто назвати Б. Бауха, В. Віндельбанда, Е. фон Гартмана, К. фон Еренфельса, І. Крайбіга, Г. Лотце, М. Лоського, Г. Мюнстерберга, Ф. Ніцше, Г. Ріккєрта, Дж. Сантаяни, М. Шелера та інших. Відповідні дослідження стосувалися природи цінностей, їхньої абсолютності чи відносності та опосередковано стосувалися їхнього практичного значення для політичної діяльності чи суспільно-політичних процесів. Наголошено, що науковим доробком філософії, її категорійно-понятійним апаратом надалі почали послуговуватися соціальні та політичні науки. Відповідний етап становлення політичних цінностей як галузі

гуманітарного знання та об'єкту дослідження політичної та соціальної систем пов'язаний з іменами Г. Алмонда, М. Вебера, С. Верби, Ф. Знанецького, Д. Істона, Г. Лассуелла, Ч. Мерріама, Т. Парсонса, Г. Радбуха, У. Томаса. Простежено хронологічний та ідейний зв'язок виникнення поняття політичних цінностей і становлення епохи постмодерну.

У підрозділі 1.3. – «Політичні цінності як об'єкт сучасної політичної науки в умовах постмодерну» – проаналізовані особливості існування та функціонування політичних цінностей через розкриття їхньої природи, підходи до їх розуміння, а також їх взаємозв'язок з культурою та ідеологією. Обґрунтовано тезу, що ціннісна проблематика співвідноситься з постмодерним критичним аналізом сучасності. Проаналізовано співвідношення базових, універсальних та загальнолюдських цінностей, а також з'ясовано поступовий перехід політичних цінностей до універсального розуміння в умовах глобалізації. Доведено тезу, що базові політичні цінності за постмодерну все більше набувають рис універсальних та загальнолюдських.

Розглянуто амбівалентність політичних цінностей, яка найглибше виявилася за постмодерних реалій відповідними тезами: по-перше, кожному носієві цінностей притаманна власна їх система, що може бути відмінною від загальнолюдської системи або мати іншу ієрархію цінностей; по-друге, аксіологічна ієрархія змінюється з конкретним поколінням та епохою, а також сприяє зміні ціннісних систем цих поколінь та епох, її носіїв; по-третє, прихильність до однієї й тієї самої цінності різних носіїв не свідчить про однакові шляхи її реалізації та досягнення одного результату. Підкреслюється, що про постмодерні політичні цінності слід говорити лише в контексті засобів та шляхів їх утілення. Проаналізовано конструктивний та деструктивний потенціал, риси постмодерних політичних цінностей, запропоновано їхнє визначення.

У другому розділі – «Вплив постмодерних реалій на трансформацію політичних цінностей» – виокремлені основні аспекти, тенденції трансформації політичних цінностей в умовах постмодерну; обґрунтована поліваріантність шляхів політичного розвитку; досліджені межі проникнення та реалізації унікальних цінностей національних держав та універсальних.

У підрозділі 2.1. – «Особливості базових політичних цінностей в умовах постмодерну» – зазначено, що трансформації, які відбулися в людській свідомості, були викликані стрімким прогресом людства та мотивовані переоцінкою модерних цінностей з одночасним вкоріненням постмодерних цінностей у теоретичну та практичну діяльність людини.

Виявлено, що за постмодерну зазнають змін важливі ланки життя людства, що стосуються сфери реалізації політики та самих політичних цінностей: відчуття часу та його цінності, відчуття простору та мобільність, соціальні зв'язки та відносини, місце людини у світі, а також їхні стимули, реакції та норми. Самі цінності характеризуються поглибленою увагою до перспективності та відходять від матеріального підґрунтя у бік політичних і духовних. Традиційні політичні цінності зазнають змін, доповнюючись новими

значеннями та формами реалізації. Визначені базові політичні цінності в умовах постмодерну. Вони розкривають себе як взаємозалежні, на їхній основі забезпечуються права людини, досягається консенсус та стабільність, реалізовується щастя суспільства, як постмодерна політична цінність. Окремо визначаються політичні цінності, досягнення та забезпечення яких здійснюється на основі державної влади, а саме: безпека, суверенітет, законність, верховенство права, дотримання цих цінностей на основі консенсусу, загального добробуту та справедливості. Ці політичні цінності визнані загальнолюдськими, скасовують будь-які форми сегрегації та водночас чутливі до таких проблем як загроза тероризму, гібридні війни, міграції біженців, поширення авторитаризму, інфекційних захворювань тощо.

У підрозділі 2.2. – «Проблема поєднання універсальних та унікальних цінностей в постмодерному дискурсі» – визначено співвідношення та межі існування універсальних політичних цінностей та цінностей окремих держав, що в умовах глобалізації становлять унікальні системи цінностей.

Простежено, що під впливом глобалізаційних процесів універсалізм ведення політики, економічних відносин, культурного змішування, стилю та умов життя постійно поглиблюється. Незважаючи на наявність окремої ціннісної системи кожної спільноти чи нації як відображення їхнього багатовікового цивілізаційного поступу, національні цінності все частіше набувають універсальних рис. Універсалізм є відображенням складного процесу засвоєння конструктивного способу організації політичного життя в рамках глобалізації на основі вирішення спільних для всіх політичних систем завдань. Водночас, поруч зі стиранням кордонів між державами та поширенням універсальних цінностей, виникає питання збереження національної держави, культурної унікальності кожної спільноти, а відповідно й кореляції між універсальними та унікальними системами цінностей.

Зазначено, що відстоюючи плюралізм, постмодерн виступає проти надмірної глобалізації, яка може означати локалізацію для нерозвинених країн на тлі подальшого піднесення прогресивних країн світу. Тому постмодернізм протиставляє глобалізації універсалізм, який означає неналежність до будь-якої спільноти, ідеології чи національності. Він забезпечує встановлення загальних правил політичної гри на міжнародній арені, уніфікує міжнародне право, надає гарантії безпеки на основі універсальних політичних цінностей.

У підрозділі 2.3. – «Цінності західних та незахідних суспільств: точки конфронтації та умови співіснування» – досліджено особливості, чинники та тенденції розвитку систем політичних цінностей різних цивілізаційних груп, а саме: західних, що репрезентовані європейськими політичними цінностями та цінностями Північної Америки, та незахідних цінностей як узагальнене формулювання успішного досвіду реалізації політики держав, система політичних цінностей яких ґрунтується на унікальності та політичних традиціях (країни Східної Азії та Перської затоки).

У рамках співвідношення універсальних і національних цінностей виокремлюється поняття європейських цінностей як ідеалу організації держави

та соціуму, побудови суспільного життя, особливих правових норм, що формують єдину європейську співдружність та ідентичність. Зазначено, що тривалий час переважала думка про політичну систему Північної Америки та Європейського співтовариства як єдино прогресивної та здатної відтворювати загальнолюдські цінності на основі демократії. Проте стрімкий економічний розвиток країн Сходу на основі власних систем цінностей незахідного походження свідчить про їх ефективність та можливість альтернативи. Азійські та ісламські цінності виділено в особливі системи цінностей, які своїм підґрунтям мають культурний, релігійний, ментальний базиси. Незахідні цінності визначені як система традиційних східних ідеалів, поруч з якими відповідно до культурних, національних і світоглядних ознак трансформується економічна система західного зразка. Загальнолюдські цінності, такі як дотримання прав людини, демократія, свобода, відображаються як принципи організації політики в цих регіонах, проте реалізуються в контексті колективізму (для Азії), державного центрризму відносно домінування цінності добробуту над правами і свободами індивіда.

У третьому розділі – **«Основні чинники впливу на трансформацію політичних цінностей сучасної України»** – проаналізовані особливості політичних цінностей українського суспільства, проблеми їх поширення та трансформації. Обґрунтована амбівалентність політичних цінностей сучасної України, стан реалізації демократичних цінностей, а також механізми формування політичних цінностей в умовах постмодерного дискурсу.

У підрозділі 3.1. – *«Стан і проблеми трансформації політичних цінностей сучасної України»* – встановлені чинники формування політичних цінностей сучасної України, особливості їх виникнення та умови існування; окреслені основні цінності в українській політиці та суспільстві.

З'ясовано, що суспільно-політичні цінності є фундаментом забезпечення сталого розвитку сучасної України. Обґрунтовано, що це результат тривалого історичного поступу, який характеризується передусім географічним розташуванням, менталітетом українців, політичними традиціями, особливостями соціально-економічного життя, на які нерідко впливали діаметрально протилежні сили. З проголошенням незалежності в Україні окреслилась еkleктична система цінностей, що загалом притаманна постмодерну, проте неконструктивна за своєю сутністю.

Наведені основні тези щодо амбівалентності українських політичних цінностей, які, з одного боку, вказують на спільність української культури з європейською (їй притаманні ідеали демократії, свободи, рівності, толерантності, почуття власної гідності), але водночас мають риси політичної безвідповідальності, патерналізму, нігілізму та конформізму. У відповідних умовах систему політичних цінностей Української держави можна трактувати як амбівалентну, якій притаманні внутрішні протиріччя, що часто гальмують суспільний розвиток. Українські політичні цінності, зазнавши постмодерної трансформації, доповнюють нові демократичні правила та способи організації політичної діяльності. Проте водночас дуалізм політичних цінностей

детермінується проявами радянської ціннісної системи, переважанням колективного над індивідуальним, централізованим державним управлінням з мінімальною участю громадян, а також корупцією, що перешкоджають сталому розвитку України. Ці дві системи політичних цінностей домінують одна над одною досить циклічно, змінюючи одна одну.

У підрозділі 3.2. – «Ціннісна основа демократії: постмодерні виклики та українські реалії» – досліджено аксіологічне значення демократії як ідеалу та політичного режиму, ступінь її функціональності, вади та труднощі, з якими вона стикається за українських реалій та у світовому масштабі.

Підкреслюється, що демократію доцільно визначати як гуманістичну цінність, яка забезпечує стабільність політичної системи. Попри різні підходи до її розуміння, саме за цього політичного режиму людина визначається як вища суспільно-політична цінність. Постмодерн відкрив можливість її реалізації в глобальному значенні з утвердженням демократичних інститутів, практик, нормативно-правової бази для транзитивних держав, але водночас вказав на загрози такому політичному режиму і в державах із розвиненішою демократією. Факти політичного насильства, а також проаналізовані дані міжнародних досліджень свідчать про зростання проявів авторитаризму, порушення прав людини та демократичних процедур, що нині ставить демократію в умови загрози її універсального функціонування. Осмислюється сучасний стан демократії як цінності в українських реаліях. Підсумовується, що хоча демократія продовжує бути значною політичною цінністю, її досягнення не буває остаточно dokonаним та потребує перманентних зусиль з боку носіїв цінностей задля її функціонування.

У підрозділі 3.3. – «Імплементация демократичних цінностей у політичне життя українського суспільства в контексті євроінтеграційної стратегії» – встановлено механізми формування політичних цінностей сучасної України на основі постмодерної дійсності, проаналізовано чинники, які впливають на вироблення єдиної системи демократичних цінностей в Україні в контексті її євроінтеграційних процесів. Зазначено, що формування єдиної системи цінностей для суспільства та держави на основі її геополітичного вибору необхідне для політичної консолідації українців.

Імплементация політичних цінностей осмислюється на таких рівнях: індивідуальному, груповому та загальнонаціональному, – з кожним наступним рівнем відбувається ускладнення фіксації та формування цінностей. Зазначено, що в умовах імплементации демократичних цінностей на шляху забезпечення євроінтеграційного вектору зовнішньої політики України має бути визначений чіткий механізм формування саме політичних цінностей, який охоплюватиме засоби освіти (зокрема політичної освіти дорослих), послідовну політику національної та історичної пам'яті, забезпечення реалізації зовнішньої політики на основі цілеспрямованої політики гуманітарної та національної безпеки.

ВИСНОВКИ

У будь-який період історії наявні в суспільстві та серед політичних еліт моральні настанови, орієнтири, ідеали як компоненти ціннісного життя були рушіями прогресу чи регресу, сприяли розквіту чи занепаду політичних інститутів. Лише з кінця XIX ст. в рамках філософії в наукову категорію виокремилася аксіологія та отримала подальший розвиток у соціогуманітарному знанні. Політичні цінності є детермінантами суспільно-політичного розвитку, під дією зовнішніх чинників вони змінюють свою внутрішню ієрархію та форми. Саме проблема трансформації політичних цінностей постала в умовах постмодерну. У рамках дослідження цієї трансформації були зроблені взаємопов'язані висновки.

1. Суспільно-політичний і філософський аналіз ситуації постмодерну сприяв визначенню передумов для виникнення відповідного світогляду та особливостей інтерпретації реальності. Постмодернізм як суспільно-філософська течія, що виникла під тиском культурного та морального знецінення епохи модерну, поставив за мету вивчити сучасну суспільну реальність, часто алогічну, не створюючи при цьому єдиного методологічного підходу. Саме тому появи постмодерну передували глибокі суспільні, політичні, культурні та економічні трансформації. Чинниками та умовами становлення постмодерну стали: поширення капіталізму та закріплення його статусу провідної форми економічних відносин; глобалізаційні процеси, що торкнулися політичних, економічних, соціальних, культурних, духовних аспектів життя людства; зміна соціальної структури та суспільних відносин, що почалася в умовах модерну та здійснилася постмодерном, постіндустріальне суспільство та його трансформація в інформаційне суспільство; виникнення нових форм та аспектів людської діяльності, а відтак і нових об'єктів дослідження сучасної гуманітарної науки та предметів здійснення політики. Постмодернізм як філософська течія та аналіз історичної дійсності виступає проти будь-яких проявів уніфікації, проголошуючи плюралізм як основу культури та політики. Постмодернізм увиразнював виникнення постмодерну на основі двох підходів: як результат капіталізму (Ж.-Ф. Ліотар, Ф. Джеймісон); як феномен культурного релятивізму (П. Ріквор, В. Вельш). Особливостями ціннісних основ постмодерну, закладених постмодернізмом, є: суб'єктність реальності, нові розуміння свободи, рівності, справедливості; критика та розпад старих наративів, міфів; перегляд моральних основ і загальнолюдських цінностей; посилення плюралізму щодо різних форм суспільних відносин, політичної залученості, практик реалізації суспільно-політичного життя; варіативність розуміння істини та необхідності її нав'язувати світові; визнання зла, болю, вини як об'єкта аналізу дійсності для кращого розуміння добра. Постмодерн можна розуміти як універсальний стан людства, що характеризується повною ревізією традиційних, зокрема й політичних цінностей, смислів, орієнтацій, способів життя та відносин між індивідами, групами, державами.

2. Узагальнено історію політичної аксіології, яка бере початок як філософська дисципліна з кінця XIX – початку XX ст., завдячуючи своїй появі

таким мислителям як М. Гартман, Г. Лотце, Г. Ріккерт, М. Шелер та іншим. Виявлено особливості цінностей у політиці та сучасній політології. Як філософське поняття цінність увійшла в категорійний апарат соціологічного, а потім і політологічного знання, зокрема завдяки працям М. Вебера та Т. Парсонса. Установлено, що хронологічні межі виникнення постмодернізму та проникнення ціннісного в політологію відповідають один одному. Тому зроблено припущення, що зародження проблематики ціннісного в політиці співпадає з початком постмодерну та може бути охарактеризований як його феномен. Процес освоєння цінностями нової площини – світу політичного, пов'язаний із неможливістю подальшого нехтування особистісного виміру політики, до якого можна віднести й політичну культуру, феномен політичної влади та лідерства, політичні ідеології, конфліктологію й саме політичне життя. Особливості цінностей в політиці ґрунтуються як на людській моралі, так і на суспільних очікуваннях, мають характер настанови, орієнтовані на майбутнє та водночас важко досяжні, а відхилення від них призводить до дестабілізації та дисбалансу в політиці та суспільстві. Політичні цінності за постмодерну виокремлюються на рівні базових як найбільш узагальнених цінностей-цілей та ідеалів, що відображають уявлення носіїв цінностей про благо, а також на рівні універсальних цінностей, що притаманні будь-якій спільноті. Зазначено, що однією з головних рис амбівалентності політичних цінностей є протиріччя між їх декларацією та засобами реалізації: з одного боку, цінності можуть забезпечувати консенсус і життєздатність політичної системи, а з іншого боку, за умови відсутності моральних принципів, гуманних шляхів їх досягнення вони можуть мати деструктивний характер. Тому постмодерним політичним цінностям було надано таке визначення: найбільш об'єктивовані, надособові суспільно-політичні феномени нейтрального характеру, що втілені в ідеях, ідеалах, нормах і потребах, які панують у сфері політики та набувають відповідного конструктивного чи деструктивного потенціалу залежно від моральних норм їх носія та засобів утілення, на основі яких здійснюється та набуває значення політичне життя суспільства.

3. Визначено умови та особливості трансформації базових політичних цінностей. Постмодерн характеризується як світ цінностей, що універсалізуються. Цей процес відбувається в умовах глобалізації, посилення політичних і культурних зв'язків між державами тощо. Загальнолюдські цінності, визнані людством і закріплені в міжнародних правових актах, по-перше, утвердили свій універсальний статус саме в умовах постмодерну, по-друге, трансформують своє значення у напрямку інтеграції та набуття нових форм реалізації. Тому базовими цінностями є свобода (поруч з якою індивідуалізм, мобільність), рівність (зокрема, гендерна, щодо походження, кольору шкіри, релігійна), а також справедливість, солідарність, толерантність та плюралізм. Останній досягається взаємодією цих цінностей. Відповідно такі цінності розкривають себе як взаємозалежні, на основі яких забезпечуються права людини, досягається консенсус і стабільність, реалізовується щастя суспільства як постмодерна політична цінність. Окремо визначають політичні

цінності, досягнення та забезпечення яких здійснюється на основі державної влади, а саме: безпека (як одна з основоположних постмодерних цінностей), суверенітет, законність, верховенство права, дотримання вищевказаних цінностей на основі консенсусу, загального добробуту та справедливості. Ці цінності визначаються загальнолюдськими, скасовуючи будь-які форми сегрегації. Отже, найвищою постмодерною цінністю стає людина, навіть більше – кожна жива істота, чому сприяють сучасні екологічні рухи. Водночас поруч зі стиранням кордонів між державами та поширенням універсальних цінностей виникає проблема збереження національної держави, культурної унікальності кожної спільноти, відтак важливим є питання кореляції між універсальними та унікальними системами цінностей.

4. Установлено межі між універсалізацією політичного життя та збереженням системи національних цінностей. Постмодерн, ратуючи за плюралізм, застерігає проти надмірної глобалізації, що пролягає по лінії «глобалізація для розвинених країн – локалізація та маргіналізація для нерозвинених». Він розкриває хиби глобалізації, протиставляючи їй універсалізм. Універсалізм як неналежність до будь-якої спільноти, ідеї чи національності, забезпечує встановлення загальних правил політичної гри на міжнародній арені, уніфікує міжнародне право, надає гарантії безпеки на основі універсальних політичних цінностей. Універсальні політичні цінності, такі як консенсус, право, мир, суверенність кордонів, гуманізм, демократія зумовлюються спільністю інтересів та цілей сучасних держав. Доведено тезу про можливий варіант успішної політичної модернізації на основі національних особливостей ціннісної орієнтації певного регіону на прикладі політичних цінностей країн Східної Азії, а також Перської затоки. Протягом тривалого часу вважалося, що лише політична система Північної Америки та Європейського співтовариства є прогресивною та здатною відтворювати загальнолюдські цінності розвиненої цивілізації. Проте стрімкий економічний розвиток країн Сходу, базуючись на власних, унікальних системах цінностей, свідчить про можливість альтернативи, а також про їхню життєздатність. Азійські та ісламські політичні цінності засновані на культурній, релігійній, ментальній основі. Незахідні цінності можна визначити як систему традиційних східних ідеалів, поруч із якими відповідно до культурних, національних і світоглядних ознак трансформується економічна система західного зразка. Такі загальнолюдські цінності як дотримання прав людини, демократія, свобода відображаються як принципи організації політики в цих регіонах, проте реалізуються в контексті колективізму (для Азії) та державного централізму відносно домінування цінності добробуту над правами і свободами індивіда. Наголошено на тому, що піднесення країн-носіїв незахідних цінностей збігається зі зростанням популярності та поширенням на Заході східних філософії, культури, практик, зокрема духовних. Відповідно, зроблений висновок про життєздатність цінностей незахідного походження, які становлять серйозну конкуренцію західним на тлі зростання своєї культурної впливовості у світі та одночасними проблемами, з якими зіштовхнулися західні демократії.

5. Проаналізований стан системи політичних цінностей сучасної України дає змогу назвати її амбівалентною та розрізненою, якій притаманні внутрішні протиріччя, що часто гальмують суспільний розвиток. Українські суспільно-політичні цінності формувалися протягом тривалого історичного часу, на що часто впливали діаметрально протилежні сили: Схід та Захід, демократичні традиції та централізоване керівництво. Здобуття незалежності відбулося після сприйняття комуністичного досвіду обмеження плюралізму думок, проявів національної ідентичності, спроб встановлення духовного зв'язку нації на основі історичної пам'яті. З одного боку, українська культура сягає коріннями європейської, їй притаманні ідеали демократії, свободи, рівності, толерантності, почуття власної гідності, але разом з тим схильність до перекладання відповідальності, пошук сильної руки, нігілізм та конформізм, також є особливостями системи суспільно-політичних цінностей України. В умовах глобалізації українські політичні цінності зазнали трансформації щодо їх уніфікації, засвоєння нових демократичних способів організації політичної діяльності, дотримання прозорих правил політичної гри тощо. Проте система радянських цінностей, примат колективного над індивідуальним, централізованість державного управління, пасивність громадян, корупція та клієнтелізм перешкоджають сталому розвитку України. Ці дві системи політичних цінностей домінують одна над одною, досить циклічно змінюючись. Нині простежуються певні позитивні зрушення української ціннісної системи в бік західних, європейських цінностей на основі спільної цивілізаційної належності, остаточного геополітичного вибору та зусиль щодо досягнення євроінтеграції України, вступу до НАТО. Водночас вважається несвоечасним говорити про ціннісну перемогу європейських демократичних цінностей в Україні, враховуючи потенційні рецидиви радянського менталітету (особливо в контексті перекладання відповідальності та схильності до авторитаризму задля політичної чи економічної стабільності).

6. Окреслено ціннісні основи демократії, яка, попри різні підходи до розуміння шляхів її досягнення, визнається однією із найголовніших суспільно-політичних цінностей, за якої людина найповніше може розкрити свій потенціал, захистити гідність і скористатися свободою. Саме з таких позицій доцільно аналізувати демократію як гуманістичну цінність, яка нормативними засобами забезпечує стабільність політичної системи. Однак, зростання проявів авторитаризму, порушення прав людини та демократичних процедур нині ставить демократію в умови загрози її функціонування. Постмодерн відкрив можливість її реалізації в глобальному значенні з утвердженням демократичних інститутів, практик, нормативно-правової бази для транзитивних держав, але водночас указав на загрози цьому політичному режимові, в тому числі і в державах з більш розвиненою демократією. У контексті розбудови демократичних політичних інститутів, формування демократичної політичної культури в Україні, її не оминула світова тенденція тяжіння сучасних навіть розвинених демократій до проявів авторитаризму. Показники та індекси демократичності, що виявляють здобутки, труднощі й парадокси політичних

режимів сучасності, в тому числі і в Україні, вказують на гостру потребу консолідації довкола цінності глобальної демократії в умовах її кризи. Отже, демократія продовжує бути однією з базових складових політичної аксіології, проте її досягнення потребує перманентних зусиль з боку носіїв цінностей.

7. Здійснено спробу дослідити механізми формування політичних цінностей сучасної України як умови об'єднання суспільства, подолання протиріч та консолідації зусиль задля захисту суверенітету України в умовах зовнішньої агресії. Висловлено тезу, що формування політичних цінностей має здійснюватися на основі захисту українського інформаційно-культурного поля та протидії зовнішнім і внутрішнім чинникам щодо дестабілізації політичної системи. Тому в умовах амбівалентної системи суспільно-політичних цінностей їх реалізацію та утвердження доречно проводити в рамках безпекової політики держави, а саме: у галузі національної та гуманітарної безпеки. Водночас загроза цілісності України та соціального розколу справили ефект об'єднання на українське суспільство та забезпечили інтеграційні процеси в державі на основі таких цінностей як суверенітет, свобода, національні гідність та самовизначення. За таких вихідних умов зроблено припущення щодо існування надсуб'єктної системи суспільно-політичних цінностей на буттєвому рівні та прискорення їх формування в умовах небезпеки для української державності та територіальної цілісності. Попри закономірний відкат суспільних настроїв українців у бік конформізму та посилення реакціоністських настроїв, за короткий проміжок часу сформувалося ядро носіїв конструктивних цінностей Української держави. Відтак зроблено висновок, що формування конструктивних суспільно-політичних цінностей має відбуватися в умовах засвоєння власне національних та універсальних цінностей як залучення до гуманістичного потенціалу людства. Важливими умовами формування суспільно-політичних цінностей є громадянська та політична освіта (зокрема дорослих), розширення способів і форм суспільно-політичного життя та комунікаційного дискурсу, а також апеляція до майбутнього як умови життєздатності політичної системи, в прогностичних цілях задля вчасного виявлення та усунення потенційних загроз для суспільства.

З огляду на виникнення нових концепцій трактування сучасності та перегляд означень нинішньої епохи (постпостмодерн, метамодерн та інші), обґрунтованим вбачається використання терміну «постмодерн» у рамках дослідження політичної дійсності, її зв'язку з іншими сферами життя суспільства. Ймовірно, що постмодернізм і постмодерн в умовах світу, що постійно трансформується, переосмислюватиметься, проте політичний зміст проблематики лише розширюватиметься та додаватиме нових аспектів до розуміння політичних явищ і процесів. Тому перспективою дослідження постмодерну в політиці є подальший системний аналіз змін сучасності, аксіологічних систем перехідних суспільств, їх впливу на функціонування політичних режимів, викликів формування конструктивних політичних цінностей, зокрема й для України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Меньшеніна А. Є. Особливості функціонування демократії в інформаційному суспільстві. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін*. Відп. ред. О. В. Бабкіна. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2014. Спецвипуск. С. 473–479.

2. Меньшеніна А. Є. Потенційні можливості реалізації демократичних цінностей в інформаційному суспільстві. *Грані: Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2015. №8(124). С. 38–42.

3. Menshenina A. Confucianism as the Basis of Asian Political Values. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін*. Відп. ред. О. В. Бабкіна. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 21. С. 31–35.

4. Меньшеніна А. Є. Західноєвропейські та східно-азійські цінності: точки конфронтації та умови зближення. *Гілея: науковий вісник*. Київ: «Видавництво Гілея», 2018. Вип. 139(12). Ч. 3. Політичні науки. С. 123–127.

Статті у зарубіжному фаховому виданні та у науковому виданні України, що входить до міжнародних наукометричних баз:

5. Меньшеніна А. Є. Вплив постмодерних реалій на процес трансформації політичних цінностей в світі і в Україні. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Житомир-Київ-Краків: ФОП Євенок О. О., 2018. Вип. 8. С. 199–204.

6. Меньшеніна А. Є. Проблема поєднання універсальних та національних цінностей у постмодерному дискурсі. *Держава і право: Збірник наукових праць. Серія Юридичні і політичні науки. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ: Вид-во «Юридична думка». 2019. Вип. 85. С. 220–231.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають отримані наукові результати:

7. Меньшеніна А. Є. Аксіологічне значення демократії для сучасної держави. *«ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки»*: Тези доповідей XVII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів [у 2-х т.]. Т.1, 4–7 квітня 2017 року. Ред. кол.: В. М. Ісаєнко та ін. Національний авіаційний університет. Київ: НАУ. 2017. С. 266–268.

8. Меньшеніна А. Є. Становлення політичних цінностей сучасної України. *Дванадцяті юридичні читання. Держава в суспільно-політичних процесах: виклики та загрози*. До 25-річчя факультету політології та права НПУ імені М. П. Драгоманова: Матеріали Міжнародної наукової конференції, 1–2 червня 2017 р. Ред. кол.: В. П. Андрущенко, Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 345–348.

9. Меньшеніна А. Є. Універсалізм та проблема збереження національної держави: подолання ціннісних конфліктів як тенденція ХХІ століття. «*Великі війни, великі трансформації, 1918-2018 роки: конфлікти та мир у ХХ і ХХІ сторіччях*»: Матеріали ІХ міжнародної наук.-практ. конф., 26–27 листопада 2018 року. Укладачі А. А. Мельниченко, П. В. Кутуєв, А. О. Хом'як. Київ: НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», 2018. С. 122–124.

10. Меньшеніна А. Є. Моральний прояв політики в епоху постмодерну: ціннісні засади. «*Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі*»: Тези VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 29 листопада 2018 року. Київ: Кафедра етики та естетики НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 78–83.

11. Меньшеніна А. Є. Постмодерн в політиці: ціннісний аспект осмислення сучасних реалій. *Глухівські наукові читання – 2018. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук*: Матеріали VIII Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів, 4–6 грудня 2018 року. Відп. за випуск О. О. Вишник. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка, 2018. С. 75–78.

12. Меньшеніна А. Є. Екологічні цінності в системі політичної аксіології: постмодерний контекст. *Science for sustainable development*: Матеріали Міжнародного конгресу, 10–11 листопада 2019 року. За заг. ред. проф. О. В. Кендюхова. Київ: Асоціація сприяння глобалізації освіти та науки «СПЕЙСТАЙМ», 2019. С. 239–242.

АНОТАЦІЇ

Меньшеніна А. Є. Трансформація політичних цінностей в умовах постмодерну. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 23.00.01 – «Теорія та історія політичної науки». – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному аналізу політичних цінностей та їх трансформації в умовах постмодерну. Визначено тенденції, особливості та умови існування постмодерну як сучасної епохи, на основі яких запропоновано авторське визначення постмодерних політичних цінностей. Розглянуто їхню трансформацію у рамках постмодернізму як комплексу змін у межах суспільної та політичної свідомості, на яку вплинули чинники глобалізації, плюралізму, індивідуалізму з одночасним розширенням прав і свобод людини на тлі глобальних безпекової, екологічної, економічної та політичної кризи. Охарактеризований зв'язок між універсальними та національними системами цінностей, на основі яких був здійснений аналіз західних та незахідних політичних цінностей та визначений життєздатний потенціал останніх як постмодерної альтернативи. Обґрунтовано амбівалентність постмодерних політичних цінностей та розглянуто межі та умови подвійності системи цінностей сучасної України.

Ключові слова: політичні цінності, політична аксіологія, аксіологічна система, ієрархія цінностей, політика постмодерну, політичний постмодернізм, постмодерні політичні цінності, політична трансформація, демократія.

Меньшенина А. Е. Трансформация политических ценностей в условиях постмодерна. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук (доктора философии) по специальности 23.00.01 – «Теория и история политической науки». – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2021.

Диссертация посвящена комплексному анализу политических ценностей, а также их трансформации в условиях постмодерна. Определены тенденции, особенности и условия существования постмодерна как современной эпохи, на основе которых предложено авторское определение постмодерных политических ценностей. Рассмотрено их трансформацию в рамках постмодернизма как комплекса изменений в пределах общественного и политического сознания, на которую повлияли факторы глобализации, распространения плюрализма, индивидуализма с одновременным расширением прав и свобод человека на фоне глобального кризиса в сфере безопасности, экологии, экономики и политики. Характеризована связь между универсальными и национальными системами ценностей, на основе которых был осуществлён анализ западных и незападных политических ценностей и определён жизнеспособный потенциал последних как постмодерной альтернативы. Обоснована амбивалентность постмодерных политических ценностей, а также рассмотрены границы и условия двойственности системы ценностей современной Украины.

Ключевые слова: политические ценности, политическая аксиология, аксиологическая система, иерархия ценностей, политика постмодерна, политический постмодернизм, постмодерные политические ценности, политическая трансформация, демократия.

Menshenina A. Transformation of Political Values in the Postmodern Environment. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of political sciences (doctor of philosophy) in specialty 23.00.01 – Theory and History of Political Science (052 – political sciences). – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to a comprehensive analysis of political values and their transformation in the postmodern environment. The main trends and features of postmodern as a modern epoch and its influence on the change of socio-political values and world politics are examined. On the basis of modern understanding of postmodern, the attempt has been made to study the nature of political values, their transformation, distribution conditions. The relationship between universal and national systems of political values are characterized, and therefore Western and non-

Western values in politics are comprehended. Special attention is paid to the state and prospects of development of democratic values of modern Ukraine in the context of its European integration strategy.

The problem political value transformation in the postmodern environment is considered as a set of changes within the social and political consciousness, which was influenced by the revision of economic, social, interpersonal relations, the social structure itself under the influence of globalization, the spread of pluralism, individualism with the simultaneous expansion of human rights and freedoms, expressed pacifism and humanity against the background of global security, environmental, economic and political crises. The author's definition of postmodern political values is offered as the most objectified, suprapersonal, socio-political phenomena of neutral character, embodied in ideas, ideals, norms and needs prevailing in politics, having an ambivalent character and acquiring the appropriate constructive or destructive potential, which depends on moral norms of their bearers and means of their embodiment, on the basis of which the political life of society is carried out and acquires its significance. The peculiarities of the postmodern value basis of political reality are determined and the features of political values of the corresponding era are distinguished.

The thesis on the ambivalence of political values, which are determined by the prevailing moral and ethical norms of a certain community is comprehended. It is noted that values have both constructive and destructive potential, and the variability of their understanding by the subject of politics depends on his or her own interests, needs, moral attitudes, ideal and norms. It is argued that in the postmodern conditions political values are of a dual nature, which is manifested in the changes occurring in the relation to the most value hierarchies and within their constituents. The boundaries and conditions of the dualistic nature of the value system of modern Ukraine are revealed on the basis of its mental, worldview, historical, geopolitical characteristics. The correlation of basic and universal political values is analyzed, which are increasingly converging in the conditions of postmodern and globalization process. The features of Western and non-Western political values and their viable potential have been outlined on the basis of the analysis of relevant political systems. The state and problems of development of political values of modern Ukraine are investigated in the context of their postmodern transformation. The reasons and signs of existence of the dual value system in Ukrainian society are determined. The possibilities of overcoming the value split and prospects of consolidation of Ukrainian society in the context of hybrid war and geopolitical definition around common political values are analyzed. Peculiarities of functioning and realization of political values, taking into account their transformational potential can become a basis for further scientific and analytical research, as well as be implemented in the practical activities of statesmen, politicians, political experts and at the level of civil society.

Key words: political values, political axiology, axiological system, hierarchy of values, postmodern politics, political postmodernism, postmodern political values, political transformation, democracy.

Підписано до друку 25.02.2021 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 026
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.